

Summary

Korniyenko Olexandr. Value consciousness of a personality: sources and its essence.

Values regulation is the essential characteristics of human activity as a free activity. Values – this is what obtains the general public importance that is not confined to the world of individual phenomena. In this respect, the value rises above the world as a sphere of individual existence in common, like the dominant, which relates to any single event. The value is a common notion, which serves as a regulator of the people's activity, forms the structure of a personality. It is a kind of social standard, criterion for measuring human actions. Defining the absolute character of values, facing the man as categorical demands and ideals, one can oppose them for granted pragmatic conjuncture purposes, unilateral, limited only by situation, tasks, subjective whims, direct immorality.

Keywords: *the meaning of life, personality, values, value orientation, value regulation, measuring human actions, absolute character of values.*

УДК 1/167.1+167.2

Андрій ЛЕБІДЬ

АНТИРЕАЛІСТСЬКА (ФІЗИКАЛІСТСЬКА) ПАРАДИГМА ФЕНОМЕНУ МЕНТАЛЬНОГО (СТАТТЯ ПЕРША)

У статті досліджується антиреалістська (фізикалістська) парадигма феномену ментального. В контексті цієї парадигми ментальні стани, ширше – свідомість як така, в кінцевому рахунку є нічим іншим як фізичними явищами або ж обумовлені ними. Аналізуються різні варіанти антиреалістської парадигми ментальних станів: від елімінативного матеріалізму до супервентного підходу.

Ключові слова: *свідомість, функціоналізм, біхевіоризм, mind-body problem, mind-body identity theory, супервентність, істинність.*

Постановка проблеми. Послугуючись метафорою Д. Деннета, яку він виголосив у своїй книзі [10], на сьогодні проблема свідомості є чимось на зразок “brainstorms” не тільки в площині аналітичної філософії, а й на маргінесі когнітивних, суспільно-гуманітарних та природничих наук [11]. Доречно сказати про те, що проблематика свідомості не є новою для філософського та наукового дискурсу. Зактуалізованість же філософської та наукової аналітики проблеми свідомості у ХХ ст. (зокрема, в контексті аналітичної філософії) зумовлена, зокрема, й появою та потребою дослідити та осмислити перспективи та здобутки розвою “штучного інтелекту”, когнітивних наук тощо¹. Важливість і невимірюваність поняття свідомості поро-

© Андрій ЛЕБІДЬ, 2016

¹ В цьому контексті проблема свідомості постає не тільки як спекулятивна, а здебільшого – як практична, розв'язок якої можливий, на нашу думку, лише у міждисциплінарній синтезі науки та філософії.

джує чимало точок зору аби наблизитися до розв'язку цієї давнішої проблеми, “останнього бастиону традиційної філософії”.

В контексті нашого дослідження необхідним видається заактуалізувати увагу на проблемі свідомості у її реалістській та антиреалістській репрезентації. Чому постає питання такого характеру? На нашу думку, осмислення та усвідомлення реальності як такої із необхідністю передбачає існування суб'єкта пізнання. Відтак, розуміння об'єктивної реальності як незалежної від поглядів, думок, вподобань тощо суб'єкта пізнання вимагає поставити питання про феномен свідомості і, зокрема, про його реальність чи-то нереальність², а також визначення істиннісного значення висловлювань, що містять ментальні терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як вже зазначалося, аналітика феномену свідомості не є новою, у ній ми можемо виокремити декілька основоположних стратегій або парадигм, які акцентують увагу на тому чи іншому аспекті дослідження цього феномену. Так, зокрема, О. Косілова [5] виокремлює декілька парадигм у філософії свідомості: картезіанську, трансцендентальну (І. Кант); феноменологічну (Е. Гуссерль) і “сучасні наукові парадигми” (логічний біхевіоризм, матеріалізм, діяльнісний підхід, психоаналіз, аналітичну філософію свідомості тощо). Авторка певна того, що аби дати адекватну дефініцію поняттю “свідомість”, необхідно розрізняти суб'єктну та безсуб'єктну складові психіки. Редукуючи філософські теорії свідомості до той чи іншої психологічної школи, О. Косілова висновує, що психологія як емпірична наука принципово не може вивчати таку здатність свідомості, як трансцендування, яку вона віддає на поталу філософії. Відтак, зауважується, із чим не можна не погодитися, що як для психології свідомості, так і для її філософських теорій, необхідна побудова такої “базової” парадигми, яка б враховувала принципову неповноту у дослідженні феномену свідомості.

Д. Дубровський [3] поставлену проблему розглядає з більш універсалістської позиції, заактуалізовуючи її у класичній термінології: об'єктивний ідеалізм, суб'єктивний ідеалізм, дуалізм, матеріалізм. Тим не менше, пропонований ним “інформаційний підхід”³ є оригінальною концепцією, яка посідає чільне місце в традиції осмислення феномену свідомості та суб'єктивної реальності, вістря критики якої

² Примітивізуючи: чи мають ментальні терміни референти чи не мають.

³ На його думку, свідомість є емерджентною властивістю біологічної матерії і яка у в умовах функціонування суспільних та культурних систем перетворюється на систему, що самоорганізується.

направлене в тому числі і на здобутки аналітичної філософії свідомості [2; 4].

Метою статті є досліджується антиреалістської (фізикалістської) парадигма феномену ментального у зв'язку з аналізом структури свідомості як такої.

Виклад основного матеріалу. Рефлексія феномену свідомості в контексті парадигми реалізму та антиреалізму заaktuалізовує низку питань у площині mind-body problem. В парадигмі антиреалізму свідомість, ментальні стани розглядаються як такі, що не мають репрезентантів у фактичності, а ментальні поняття – референтів.

Свій аналіз розпочнемо із розгляду антиреалістських теорій свідомості, що ґрунтуються переважно на матеріалістичних⁴ принципах щодо феномену свідомості, qualia, ментальних станів тощо. Фізикалістська стратегія дослідження феномену свідомості полягає у визнанні основоположними таких принципів:

- “фізичне” – це те, що таким вважають фізики і до чого філософи не мають стосунку, а фізикалізм, в такому разі, постає як концепція, що постулює виключно існування сутностей фізики, які підпадають під дію фізичних законів. Таке розуміння фізикаліз-

⁴ В цьому контексті слід розрізнити такі поняття як: “матеріалізм”, “фізикалізм”, “натуралізм”. Здебільшого, ці терміни можуть розглядатися як синоніми. Хоча, певні відмінні конотації цих понять все ж таки можемо назвати. Так, “матеріалізм” наголошує на тому, що об’єктивний світ є матеріальним за своїм характером, тоді як у тому ж таки об’єктивному світові існують не матеріальні сили, поля тощо. Відтак, більш “зручним” виглядає термін “фізикалізм”, який не слід розуміти як чисту філософію фізики чи-то філософію науки, а, радше, як стратегію дослідження феномену свідомості, зорієнтовану на успіхи фізичної науки із її значним онтологічним та епістемологічним авторитетом серед інших наук. Натуралізм у традиційному розумінні є світоглядною позицію, що заперечує наявність надприродної, трансцендентальної реальності, чогось такого, що перебуває поза межами світу природних законів або ж є більш фундаментальним за нього. Щодо натуралізму, то йому не слід закидати редукціонізм та саєн-тизм, властиві фізикалізмові, хоча він і наголошує на високому епістемологічному потенціалові науки. Лабільність цих трьох термінів доводить приклад Д. Деннетта, який схарактеризовував власну філософську позицію щодо аналітики феномену свідомості водночас і матеріалістичною, і фізикалістською, і натуралістською. Видається, що більш тонке розрізнення цих понять можливе із врахуванням специфіки об’єкту, методу та мети дослідження, поскільки дослідження свідомості, як вже було сказано, стає можливим лише у міждисциплінарній єдності наук та філософії.

му наголошує на його онтологічному статусі із моністичним розв'язком mind-body problem⁵;

- заперечення декартівської дихотомії res extensa та res cogitans;
- віра у можливість побудови “єдиної науки” на базі фізики із обґрунтуванням єдності та універсальності наукового знання;
- свідомість є частиною моністичної матеріалістичної каузально-детерміністичної картини світу;
- об'єктивізм;
- екстерналізм;
- інтерсуб'єктивність.

Якщо заглибитися до витоків аналітичної філософії, зокрема, до її неопозитивістського варіанту, то вирішення mind-body problem вбачалося доволі легкою справою: через застосунок діючих у науці методів об'єктивного дослідження, редукціоністських за своїм характером. Пропонувалося, зокрема, Р. Карнапом позбутися від “радикального менталізму” із його оптимістичною візією щодо можливості рефлексії феномену свідомості з позиції першої особи та за допомогою референційних ментальних категорій.

Редукціонізм психічного до фізичного у неопозитивістській версії означає об'єктивацію свідомості у термінах публічно (а не лише особисто) спостережуваних фактах поведінки, коли можливим стає їх верифікація за критеріями істинності. Філософи-аналітики фізикалістського напрямку були певні того, що перш ніж висновувати про дистинкцію фізичне-психічне, слід початково проаналізувати, у який спосіб мовиться про фізичне і психічне. Так, на їх думку, фізика та психологія⁶ відмінні не за характером досліджуваних об'єктів, а, радше, за мовою їх описання⁷. Саме це уможлиблює трансляцію мовних виразів психології на більш досконалу мову фізики, зануляючи тим самим картезіанський дуалізм, для якого властиві такі положення:

- тіло та душа є різними субстанціями;
- тіло є машиною, керована рефлексами;

⁵ Як наголошував Р. Карнап, усі висловлювання психології є такими, що описують фізичні явища, а саме – поведінку людей і тварин. А відтак, мова фізики є універсальною мовою, якою можуть бути описані будь-які події. Усе об'єктивне може бути описане наукою, а тому – усі об'єкти є рівними перед лицем науки.

⁶ У Р. Карнапа це – біхевіористська психологія.

⁷ Панівною в цьому контексті була думка про те, що синтаксис та логічна структура мови психології мало чим відрізнялася від мови точних наук, зокрема, фізики. Єдине, що принципово відрізняло їх, так це уживання психологією “менталістських термінів” на зразок “воля”, “душа”, “духовне” тощо.

- свідомість та мислення є тотожними;
- носій свідомості має безпосередній доступ до власної свідомості; він може вільно управляти своїм мисленням;
- носій свідомості також може управляти і власним тілом за допомогою спеціального таємничого місця, де відбувається інтеракція субстанцій⁸;
- суб'єкт та його свідомість є цілісними і неподільними.

Тим не менше, в самій неопозитивістській антиреалістській стратегії стосовно свідомості була закладена підвалина для її критики. Справа в тім, що прийнявши редуccionізм такого типу, ми нарівні із затвердженням редукованих і верифікованих (об'єктивний бік процедури) менталістських протокольних висловлювань, що мають стосунок до поведінки конкретних індивідів, водночас затверджуємо і їх суб'єктивний характер, бо завше такі протокольні висловлювання відносні суб'єктивних проявів соціальної інтеракції. Виходить, що цей аспект певним чином фізикалістами не заактуалізований, але він і не руйнує стратегію антиреалізму. Просто – вимагає нових аргументів, які будуть віднайдені у пізніших його версіях.

Натомість, неопозитивістська стратегія стосовно феномену свідомості заактуалізувала появу нового вектору дослідження цього феномену, найактуальнішого і найперспективнішого на сьогодні, який умовно можна назвати “Bridge laws”. “Bridge laws” наголошує на міждисциплінарному характерові дослідження феномен свідомості, на поєднанні наукових та філософських його рефлексій.

Єднаючи фізикалістську та поведінкову (біхевіористську⁹) стратегії стосовно феномену свідомості, У. Куайн продовжив антиреалістський наступ на “останній бастіон класичної філософії”. Він погоджується із неопозитивістами у тому, що менталістські поняття раціонально не доказові і є сумнівними у їх референційності. Водночас, філософ заперечує абсолютизацію принципу редуccionізму¹⁰, схарактеризовуючи останній як “спосіб мовлення”. На переконання

⁸ Д. Деннетт метафорично назвав цю властивість “Картезіанським театром”.

⁹ Біхевіоризм багато в чому сповідує принципи фізикалістської парадигми, зокрема, у площині застосунку об'єктивістських методів дослідження та описування ментальних актів та станів. Так, Б. Скіннер, один з найавторитетніших представників так званого “психологічного біхевіоризму”, запропонував описувати ментальні стани, послуговуючись операційними та функціональними описами поведінки носія свідомості. В подальшому класичні ідеї психологічного біхевіоризму були розвинені і доповнені у його лінгвістичній та логічній версіях.

¹⁰ Редуccionію ментального до фізичного У. Куайн порівнює за аналогією із зведенням арифметики до теорії множин.

У. Куайна, “початково проблема свідомості була онтологічною та лінгвістичною” [7, с. 120]. Щодо першої (онтологічної) мислитель висловлюється однозначно: онтологічний дуалізм Декарта – це не та позиція, із якою можна легко погодитися [6, с. 150]. На думку У. Куайна, якщо свідомість розглядати як субстанцію (онтологічна проблема ментального), це у свою чергу автоматично заaktuалізовує й синтаксичну та семантичну проблеми мови щодо ментального (лінгвістична проблема)¹¹.

На думку філософа, оптимальним в аналітиці феномену свідомості було б його фізіологічне пояснення [6, с. 151], коли “кожен прояв ментального стану є проявом фізичного стану тіла”, а, отже, ментальні предикати виконують функцію групування станів фізичного тіла та фізичного сприйняття. При цьому важливо дослідити нейрофізіологічні механізми того чи іншого інтроспективно ідентифікованого ментального стану або процесу. А коли потрібно їх об’єктивувати у верифікованих і зрозумілих термінах, то слід звернутися до поведінкових критеріїв.

Отже, для фізикалістської (антиреалістської) стратегії У. Куайна щодо феномену свідомості, яку можна схарактеризувати як “лінгвістичний біхевіоризм”, основоположними є такі принципи:

- нейрофізіологічні процеси недосяжні для спостереження;
- не усі ментальні стани оприявнюються у зовнішній (публічній) поведінці суб’єкта-носія свідомості;
- об’єктивно досліджуваним, тим не менше, є саме зовнішня (публічна) спостережувана поведінка суб’єкта-носія свідомості;
- менталістські ідіоми логічно помилкові.

¹¹ Філософ наголошує на неможливості в менталістському дискурсі екстенціонального заміщення коекстенсивних термінів та підрядних речень, що стає можливим лише за умови тлумачення ментальних понять в термінах класичної логіки предикатів з урахуванням специфіки уживання модальностей *de re* та *de dicto*. Проблема віднайдення тотожних понять є значущою в науці та філософії науки, коли для терміна із повсякденного ужитку можна віднайти теоретичний науковий термін із однаковим екстенціоналом (приміром, “H₂O є хімічною формулою води”, де терміни “H₂O” та “вода” є тотожними, мають однаковий екстенціонал, але різняться інтенціоналом, смислом). За аналогією можна припустити, що для повсякденно уживаних понять, на кшталт “біль”, “свідомість”, “воля” тощо можна віднайти тотожні їм і науково обґрунтовані замітники – нейрофізіологічні, фізико-біологічні процеси чи-то стани головного мозку. В подальшому ця ідея була зреалізована у так званій *identity theory* (теорії тотожності свідомості і мозку).

Хоча й mind-body problem для У. Куайна і не була основною, тим не менше, ним була заактуалізована проблема її аналізу, особливо в контексті натуралістичної епістемології як різновиду емпіричної психології, реабілітації онтологічної проблематики тощо.

Іншим біхевіористським трендом є логічний біхевіоризм Л. Вітгенштайна та Г. Райла. Так, на відміну від класичного біхевіоризму, Л. Вітгенштайн вбачає процедуру об'єктивації та аналітику ментальних станів не внаслідок поведінкових реакцій, а через спостереження та аналіз уживання природньої мови у актах комунікування. Відтак, ментальні поняття не мають репрезентантів у фактичності, вони є лише зручними способами іменування відношень.

Mind-body problem розв'язувана Л. Вітгенштайном в контексті аргументування ним неможливості індивідуальної мови¹². Хоча, в принципі, індивідуальна мова у певних контекстах можлива, приміром, якщо людина вигідає кодований запис для шифрування своїх думок, а також запропонує шифр для декодування: в цьому разі ми можемо говорити про індивідуальну мову.

А як бути із таким ментальним станом, як відчуття і відчуття болю, зокрема? Л. Вітгенштайн пропонує поглянути на такого типу питання з позиції:

- навчання словам, що позначають ті чи інші відчуття;
- заперечення можливості індивідуальних остенсивних дефініцій;
- необхідної підставовості rules-комунікування;
- необхідності публічних критеріїв для встановлення значень ментальних понять.

Так, слово “біль” не є маркером якого індивідуального, суто суб'єктивного ментального стану. Радше, воно є заміником проявів болісних станів. Так, дитина, що ще не навчена говорити, мовить нелінгвістичними знаками, тоді як дорослі, часом мимоволі, навчають її вербально, лінгвістично виражати свої відчуття, в тому числі, й від-

¹² Тим самим, його аргумент руйнує картезіанський дуалізм, феноменологію та соліпсизм. Так, на думку Р. Декарта, досвід власного існування та феномен свідомості є прямо залежними “величинами”: носій свідомості має доступ до власних внутрішніх станів не може бути впевнений в існуванні-усвідомленні інших. Знання з позиції the first-person views не може бути скореговане: якщо я певен того, що перебуваю в тому чи іншому ментальному стані, таке моє переконання є істинним. А, отже, тим самим, Р. Декарт постулює можливість індивідуальної мови, зрозумілої лише її носієві. Паралельно і соліпсизм, і феноменологія допускають існування такої мови: для соліпсизма, приміром, затвердження існування тільки моєї свідомості набуває сенсу тільки у співставленні із змістом моєї мови, незрозумілої іншими, яких, в принципі, і не існує.

чуття болі [1, с. 177–178]. Виходить, що слово “біль”¹³ здебільшого постає як прояв болі, а не її ім’ям. Тим самим, навчаючись лінгвістично виражати біль, людина формує таку систему маркерів, яку можна назвати мовою, але не індивідуальною, бо така неможлива.

Така позиція філософа дає підстави критично поставитися до можливості індивідуальних остенсивних дефініцій і, зокрема, до вірування в те, що своїх значень слова набувають якраз шляхом елементарних остенсивних дефініцій, на зразок демонстрації кола аби вказати на значення слова “коло” тощо. Як же обстоюються справи із остенсивними дефініціями ментальних понять, приміром, “біль”, “свобода волі”, свідомість тощо?

Функціонал, життєва форма слова визначається тією мовною грою, у якій це слово задіяне. Саме мовна гра, на думку Л. Вітгенштайна, є фактором, що визначає екстенціонал поняття. Іншими словами, значенням поняття є умови його ужитку. Відтак, значення не є чимось внутрішнім, утаємниченим, сакральним; воно об’єктивоване у дискурсі є публічним, біхевіористським.

Концепція Г. Райла відома тим, що він виступив із критикою дуалістичної концепції Декарта, схарактеризувавши її як “міф Декарта”, “догма привида в машині” [9, с. 25]. На думку філософа, картезіанський дуалізм субстанцій – тіла та свідомості (душі) – є категоріальною помилкою, ілюзією, наслідком неправильного ужитку слів буденної мови¹⁴. Більше того, неправильно розуміючи функціонування мови у звичних повсякденних контекстах, ми припускаємося через це й онтологічних помилок, приписуючи, приміром, атрибут реального існування свідомості, принаймні, у її картезіанському сенсі. На думку Г. Райла, “Ghost in the machine” є наслідком категоріальної помилки, коли ми розглядаємо поняття (приміром, ментальні), які мають стосунки до однієї категорії, таким чином, начебто ці поняття мають стосунки до іншої категорії¹⁵.

Так, мислитель зауважує, що коли ми говоримо про свідомість, це не означає, що ми говоримо про щось, що уміщує певну сукупність об’єктів і в цьому “щось” не можна розміщувати об’єкти так званого “фізичного світу”. Говорити про свідомість означає – говорити про

¹³ За аналогією – всі ментальні терміни.

¹⁴ Г. Райл наводить достатню кількість прикладів (“університет”, “командний дух”, “дивізія” та ін.) аби показати, з якою легкістю виникають концептуальні помилки внаслідок неправильного слововжитку.

¹⁵ Так виходить, коли ментальні поняття розглядаються нарівні (аналогічно) із фізичними поняттями але водночас із приписуванням їм специфічних для них менталістських характеристик.

людські здатності і здібності, причому відносно до їх повсякденного проявлення. А відтак, немає сенсу говорити про два чи одинадцять світів [9, с. 197]. На думку філософа, ментальні поняття набувають свого значення не через утаємничене маркування інтроспективного досвіду, а внаслідок їх відповідності публічно спостережуваній поведінці та висловлюванням [9, с. 34].

Г. Райл продовжив лінію класичного позитивізму у площині затвердження того факту, що якщо питання довгий час не віднаходить достойної відповіді, може так бути, що проблема – у самому питанні. Місце дуалізму субстанцій у Г. Райла займає плюралізм мов: про людину ми можемо говорити і мовою фізики, і мовою моральних оцінок, як і на багатьма іншими мовами – жодна з мов, жодна з концептуальних схем не суперечить іншій і жодним чином не може бути зведена до іншої.

Отже, онтологічний статус феномену свідомості в контексті логічного біхевіоризму визначався ідеєю існування ментальних станів, але які не є ані внутрішніми, ані індивідуально-суб'єктивними, ані феноменальними. Психофізична проблема є псевдопроблемою, а ментальні поняття є поняттями, що неправомірно уживаються в науковому дискурсі. Свідомість логічними біхевіористами ототожнювалася із зовнішніми, інтерсуб'єктивними диспозиціями, відтак, ментальні поняття є позначниками певних фізичних, поведінкових станів. Себто, перебувати в тому чи іншому ментальному стані, означає демонстрування тих чи інших поведінкових та фізіологічних реакцій.

Натомість, можемо висновувати про біхевіористський погляд на феномен свідомості у таких положеннях¹⁶:

- значенням того чи іншого висловлювання є умови його верифікації;
- умови верифікації принагідно мають бути інтерсуб'єктивно спостережуваними;
- тільки поведінкові стани є інтерсуб'єктивними;
- відповідно, висловлювання, що містять ментальні поняття є осмисленими і верифікованими тоді і тільки тоді, коли вони описують інтерсуб'єктивні феномени і реакції.

Якими б переконливими не були аргументи біхевіористів, їх теорія свідомості, однак, може бути небезпідставно покритикована за такими позиціями: по-перше, принцип верифікації не є взірцевим для затвердження істинності протокольних висловлювань, що містять

¹⁶ “Аргумент Гемпеля”.

ментальні поняття¹⁷. Крім того, щодо не будь-якого осмисленого висловлювання однозначно можна затверджувати можливість або неможливість його верифікації, приміром, для перформативів [8].

По-друге, редукуючи ментальні стани до поведінкових, біхевіористи почасти не відмежовують ментальні стани як причину тої чи іншої поведінки від, власне, ментальних станів як поведінкових станів, як це, приміром, може бути при відчутті радості, смутку, болю тощо, коли радість, радше, є причиною сміху, а смуток – плачу, а не сукупністю певних дій та реакцій.

По-третє, не можна висновувати про ментальний стан суб'єкта лише за його інтрасуб'єктивно спостережуваною поведінкою. Можемо зауважити, що лише цього недостатньо, важливим, як видається, мати одночасний доступ й до інших ментальних станів аби сформува-ти холістичне уявлення про ментальний світ суб'єкта.

Ну і наостанок, до контраргументів щодо біхевіористської теорії свідомості можна й додати такий: уявімо людину, яка, відчуваючи біль, ніяким чином поведінково не демонструє свій ментальний стан. Виходить, на думку біхевіористів, така людина позбавлена відповідного ментального стану, реально відчуваючи біль. Як видається, таке висновування є почасти неприйнятним. З іншого боку, уявімо актора, який на сцені майстерно демонструє ментальний стан, коли має місце відчуття болю, тоді як насправді його немає. Як бути в цьому випадку? Послуговуючись принципами біхевіоризму, маємо затверджувати наявність болю, що не відповідає дійсності¹⁸.

Висновки. Отже, головним недоліком біхевіористської теорії свідомості, як видається, є ігнорування ним існування внутрішніх взаємопов'язаних ментальних станів на користь зовнішніх їх виразників. Відтак, постає проблема визнання існування феноменальних аспектів свідомості і ментальної каузації, що автоматично генерує редукціоністський підхід до розв'язання такої і яка була втілена у identity theory фізичного та психічного¹⁹.

(Далі буде)

¹⁷ Див. з цього приводу полеміку О. Нейрата, Р. Карнапа та М. Шліка на сторінках журналу “Erkenntnis”, а також критичні зауваги К. Поппера.

¹⁸ Нед Блок з цього приводу висловився доволі метафорично. Так, зокрема, біхевіористську теорію свідомості він характеризує або як надто ліберальною, коли затверджується існування ментальних станів у істот, які полишені цієї якості; або ж шовіністичною, коли заперечується наявність ментальних станів у істот, які мали б їх мати.

¹⁹ На відміну від біхевіоризму, identity theory не заперечує існування внутрішніх ментальних станів, взаємопов'язаних між собою і які можуть бути причинами тих чи інших фізичних процесів.

Література

1. Вітгенштайн Л. Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження / Л. Вітгенштайн. – К. : Основи, 1995. – 311 с.
2. Дубровский Д. И. Проблема “сознание и мозг”: Теоретическое решение / Д. Дубровский. – М. : “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2015. – 208 с.
3. Дубровский Д. И. Проблема сознания: опыт обзора основных вопросов и теоретических трудностей / Д. Дубровский // Проблема сознания в философии и науке. – М. : “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2009. – С. 5–52.
4. Дубровский Д. И. Сознание, мозг, искусственный интеллект / Д. Дубровский. – М.: ИД Стратегия-Центр, 2007. – 272 с.
5. Косилова Е. В. Философия и психология о сознании / Е. Косилова // Методология и история психологии. – 2009. – Т. 4. – Вып.1. – С. 25–45.
6. Куайн У. От стимула к науке / У. Куайн. – М. : “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2016. – 192 с.
7. Куайн У. Преследуя истину / У. Куайн. – М. : “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2014. – 176 с.
8. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. Теория речевых актов. – М. : Прогресс, 1986. – С. 22–129.
9. Райл Г. Понятие сознания / Г. Райл. – М. : Идея-пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999. – 408 с.
10. Dennett D. Brainstorms : Philosophical essays on mind and psychology. – Cambridge : MIT Press, 1981. – 353 p.
11. The Blackwell Companion to Consciousness. – Blackwell Publishing, 2007. – 744 p.

Отримано 10.04.2016

Summary

Lebid Andrij. Anti-realistic (physicalistic) paradigm of mental phenomena.
Physicalism about the mind is the metaphysical view that all mental phenomena are ultimately physical phenomena, or necessitated by physical phenomena. There are various mental-physical relations proposed by physicalists to account for their claim. One relation is identity. Identity based physicalism about the mind takes two forms: token physicalism (which asserts that all token mental states are identical to a physical or neural state), and type physicalism (according to which all types of mental states are identical to types of physical or neural states). Another proposed relation is supervenience. Supervenience based physicalism about the mind is a form of type physicalism and it takes two main forms: a priori physicalism (the view that mental truths are a priori deducible from the totality of physical truths) and a posteriori physicalism (the view that mental truths are a posteriori or empirically necessitated by the totality of physical truths).

Keywords: *consciousness (mind), functionalism, behaviorism, mind-body problem, mind-body identity theory, supervenience, the truth.*